

A székesfőváros lakosságának szociális gondozása

ELŐADTA SCHÜLER DEZSŐ

Előadásom tárgyának fogalmi meghatározása és szemléltető bemutatása érdekében képzeletben egy elválasztó vonalat húzok. Ennek a vonalnak egyik oldalára a tágabb értelemben vett szociálpolitikai, – az egész társadalmat felölelő védelmi tevékenység, – a másik oldalára pedig a társadalomnak csupán egyes csoportjaira kiterjedő szűkebb-körű szociális gondozás kerül. Hangsúlyozni kívánom azonban, hogy a kétféle tevékenység szervesen összetartozik, céljuk azonos: a társadalom számbeli és minőségi megerősítése, ahhoz a küzdelemhez, amelyet a társadalomnak céljai megvalósításáért meg kell vívnia.

Ez a két tevékenységi kör a társadalom belső egységének szolgálatában is egybefut. A maga eszközeivel mindkettő az ellentétek megszüntetését, a társadalom harmóniáját munkálja. A tevékenységi köröknek szerves összeműködése biztosíthat csak a társadalomban egy olyan légkört, amelyben a meghatározott általános emberi életszínvonal alá süllyedés – ha kell, még a magasabb felemelkedés rovására is, – megállítható. Csak így teremthető meg az egyénből, a családból, a társadalomból kellő erő a közösség legmagasabbrendű kifejeződése -, az állam számára, mellyel célját leginkább elérheti.

A szociálpolitika a társadalom életének minden viszonyában jelentkezik. A társadalomnak ugyanis létérdeke, hogy önmagát fenntartsa, erősítse, tehát egészen természetes, hogy a saját maga védelmének szempontjait minden megnyilatkozásában érvényre juttatja. Éppen ezért a szociálpolitika keretét és határait szigorúan megvonni nem lehet. Kiterjed az a családnak – mint a közösség alapegységének – védelmére és felőleli az egészségügyi, népesedési stb. érdekeket, kiterjed az egyénnek a társadalommal való kapcsolataira, a jövedelem- és vagyoneelosztás kérdéseire, a kultúrjavak megszerzésének biztosítására, a lakáspolitikára, a munkaviszonnyal kapcsolatos kérdésekre, a munkásvédelemre, a munkaerőkölcsre, a munkaidő rendezésére, a munkabérlpolitikára, a bérvédelemre, a munkásbiztosításra, a munkás és munkaadó közötti viszályok megszüntetésére stb.

A példaképen itt felsorolt tevékenységi köröknél a szociálpolitika közvetlen célzata szembetűnő. Vannak azonban olyan tevékenységi körök is, amelyekben a szociálpolitikai célzat csak az intézkedések tartalmi mélyén fedezhető fel; így a pénzügyi politikában, az igazságügyi igazgatásban stb.

A képzelt választóvonal másik oldalára – amint fentebb említettem, – a szoros értelemben vett szociális gondozás tartozik, amelynek fogalmi köre azokat a tevékeny-

ségeket öleli fel, amelyek a társadalom különleges helyzetben levő tagjainak védelmére és támogatására terjednek ki.

Hogy a szociális gondozás milyen körülmények folytán vált szükségessé, azt akkor látjuk tisztán, ha tudjuk, hogy az egyén saját érvényesüléséért a társadalom keretén belül küzdelmet folytat, amely küzdelemből, ha vesztesként kerül ki, elveszti azt az alapot, ahonnan a további küzdelmet felvehetne. És minél nagyobb a száma azoknak az elemeknek, akik a társadalom közösségi életéből ily módon kiesnek, annál nagyobb súly nehezedik a társadalomra, ami pedig valójában a társadalom gyengítésével egyértelmű.

Ennek a társadalmi kapcsolataiban megtámadott rétegnek a védelmét és a társadalom közösségi életébe való visszaállítását munkálja a szociális gondozás, amelynek eszköze az eltávolodás okához képest más és más. Mivel a társadalomtól való eltávolodás leggyakoribb oka gazdasági, illetve anyagi érdekű, a szociális gondozás alapeszköze is a leggyakrabban materiális természetű.

A világháború utáni idők inség problémája pár évvel ezelőtt olyan hatalmas súllyal nehezedett a társadalomra, hogy a vele foglalkozó tevékenység csupán az emberek pusztá létének biztosítására szorítkozhatott. Amikor azonban a nagyarányú inség nyomására a társadalom egymás után felépítette védelmi szervezetét és a gazdasági lehetőségek keretei között úgy, ahogy biztosította az egyén létfeltételeit, mind erősebben jelentkezett az a törekvés, hogy a szociális gondozás most már ne csak az egyén megmentésére, hanem az egyén megfelelő beállításával, a rendelkezésre álló eszközök helyesebb kihasználásával, a társadalom védelmére és megerősítésére is szolgáljon, illetve szervesen belekapcsolódjék abba a vonalba, amely a szélesebbkörű szociálpolitika célja felé vezet»

Mindezek után a két tevékenységi kör lényegét és egymáshoz való kapcsolatát talán azzal tudom a legjobban szemléltetni, ha az életfolyamatot egy állandóan folyó ütközethez hasonlítom, amelyben a szélesebbkörű szociálpolitika a csapatok elhelyezése és működtetése, a szűkebbkörű szociális gondozás pedig a tartalékok felszerelése és megfelelő beállítása.

Amíg az egész társadalomra kiterjedő szélesebbkörű szociálpolitika érvényesülését általában csak előírások és tilalmak és az azokra megállapított szankciók, addig a szorosabb értelemben vett szociális gondozás eredményességét a hatóságok és különböző szociális szervek közreműködése biztosítják.

Például a munkaidő szabályozása csupán előírás, amelynek érvényesülését a hozzá fűzött szankció biztosítja. Az ellenőrzés, a betartás elősegítése, a be nem tartás meggátolása a szűkebbkörű tevékenység. A szociális gondozást illető megállapításom megvilágítására megemlítem, hogy az elhagyott gyermekek gondozását a törvény kötelezővé tette, a gondozás azonban valósággá csak akkor lesz, ha az elhagyottság megállapítása után az arra illetékes szerv, a gyermekmenhely az elhagyott gyermeket gondozásra átveszi és gondozza.

A főváros lakosságának szociális gondozását illető intézkedéseket és eljárást a maga egészében egy rövid előadás keretében összefoglalni nem lehet. Ennek következtében most csupán annak a tevékenységnek ismertetésére szorítkozom, amit szociális igazgatás a keretében maga a főváros végez, vagy amiben közvetlenül résztvesz. Ezt annál inkább megtehetem, mert a szociális gondozás egyéb ágai az egyes szakigazgatási ágak keretében, vagy önállóan is sokkal szemléletőbben ismertetethők és e tanfolyam keretében minden bizonnyal ismertetésre is kerülnek. Példaképpen utalok itt a hadigondozásra, a társadalombiztosításra stb.

A főváros lakosságának szociális gondozását, – hogy az egyes gondozási ágazatok összefüggését, egymásba kapcsolódását megfelelően szemléltethessem, – az emberi élet egyes állomásainak sorrendjében kívánom ismertetni, kezdve az Anya- és csecsemővédelemmel és befejezve az aggok gondozásával.

Az Anya- és csecsemővédelem – lényegében – küzdelem egyrészt az egészséges születések biztosítására, másrészt küzdelem a gyermekhalandóság megakadályozására, illetve csökkentésére. Az ellenfél mindkét esetben rendszerint a tudatlanság és a szegénység. Ezért az idevonatkozó rendelkezések az alacsonyabb értelmiségi fokon álló anyák felvilágosítását, szegénység esetére pedig az anyagi támogatás intézményes biztosítását szolgálják.

A belügyminiszter az Anya- és csecsemővédelmet a hozzá fűződő nagyjelentőségű nemzeti érdekekre való tekintettel állami feladatnak nyilvánította, de miután „a sikeres megoldáshoz a társadalom áldozatkészségére múlhatatlanul szükség van”, – a védelem országos megszervezését a 39.088/1917. sz. körlevelével, az anyák és csecsemők védelmére 1915-ben megalakult társadalmi egyesületre, az Országos Stefánia Szövetségre bízta; majd a 135.840/1917. sz. körrendeletével az Anya- és csecsemővédőnői intézmény megszervezésére is az Országos Stefánia Szövetséget hívta fel.

A Szövetség megbízását a 151.317/1917. N. M. M. sz. rendelet megerősíti és ugyanakkor felhívja a törvényhatóságokat, hogy a Szövetség működését szabályrendelet alkotásával is támogassák. A rendeletben foglalt figyelmeztetés szerint a törvényhatóságok saját hatáskörükben nem állíthatnak fel Anya- és csecsemővédő intézeteket, mert a védelmi munka országos szervezetének kiépítése a kormány által jóváhagyott egyöntetű terv szerint kell, hogy történjék. A Szövetség működésének eredményesebb tétele érdekében az állami anyakövetők minden születésről és minden csecsemő, vagy kisdéd elhalálzásáról 24 óra alatt kötelesek az Anya- és csecsemővédő állomásokat értesíteni.

A székesfőváros e védelmi ágazatának jelentőségét mindig nagyra értékelte s bár erre vonatkozó szabályrendelete még nincs, az együttműködést a gyakorlatban sokkal szélesebb alapokra építette ki, mint ahogy arra a fennálló rendelkezések értelmében köteles lett volna. A főváros a Szövetséggel karöltve 20 védőintézetet tart fenn, melyeknek nemcsak a dologi kiadásait, hanem személyi kiadásaiik jelentékeny részét is fedezi. Ezen felül 6 bölcsődét és kisdéd napközi otthont is tart fenn, amelyek azonban szintén a Szövetség szakirányítása alatt állanak.

Az Anya- és csecsemővédelem munkájának legfontosabb szervei a védőintézetek, ahol a tevékenység legnagyobb része folyik. A védőintézetek munkája kiterjed a terhesek védelmére, a terhesség 6-7. hónapjától kezdve, a gyermekágyas anyák gondozására, a csecsemők és kisdédek szociális és egészségügyi védelmére a 3-ik életévük betöltéséig és kiterjed a felvilágosító, tanácsadó és propagandaszolgálatra is.

Az anyák 0-1 éves csecsemőjüket munkábanélés előtt a bölcsődékben helyezhetik el, ahol a csecsemőket egész napon át gondozzák és szükség esetén az anyát – amikor gyermekét hazaviszi, – a főváros terhére ingyenesen mesterséges tápszerrel is ellátják. Az intézetekben lehetőség van arra is, hogy anyák csecsemőjükkel együtt vétesse-nek fel. Ezek az anyák látják el a házimunkákat, de munkájuk ellenében lakást, ellátást, ruházatot és kisebb készpénzdijazást kapnak.

A kisdéd napközi otthonokban az 1-3 éves korú kisdédeket gondozzák reggeltől

estig. A gondozás általában díjtalan, fizetésre képes szülők azonban térítési díjat fizetnek, napi 15-30 fillért.

Az intézeti gondozás mellett a főváros a rászoruló terhes és szoptató anyák, a csecsemők és kisdedek részére tej segélyezést is rendszeresített, amelynek keretében az elmúlt év folyamán közel egymillió liter tejet osztott ki. – A védelem eredményességének fokozása érdekében „vándor” csecsemőkelengye-akciót is szervezett és a Szövetség ajánlása alapján szegénysorsú anyáknak 8-10 havi használatra csecsemőkelengyét kölcsönöz.

Az az irányvonal, amely az Anya- és csecsemő, valamint kisdedvédelemtől indul ki, a gyermek gondozásánál egy új szakaszhoz érkezett és azon keresztül folytatódik a szociális munka végcélja, a társadalom jobb jövőjének megteremtése felé.

A gyermekvédelem fogalmi körébe tartozó tevékenység a nemzet magasabb kulturális és erkölcsi színvonalra emelését a gyermekek keresztül kívánja munkálni.

A gyermekvédelem a közigazgatási gyakorlatban két részből áll: 1. az általános vagy belügyi gyermekvédelem, 2. az igazságügyi gyermekvédelem. A két elnevezés tulajdonképpen nem más, mint annak megjelölése, hogy a tevékenységek a legfőbb felügyelet szempontjából hova tartoznak. Az általános gyermekvédelem keretébe tartozik az árvák védelme, az anyagilag és erkölcsileg elhagyott gyermekek védelme, a munkában, foglalkozásban lévő gyermekek védelme, az egészségügyi gyermekvédelem, a testi és szellemi fogyatékosokban szenvedő gyermekek védelme, – az igazságügyi gyermekvédelem keretébe pedig a fiatakorúak bíróságának és a fiatakorúak felügyelő hatóságának működése, valamint a javítónevelés tartoznak.

Minket itt tulajdonképpen csak az általános gyermekvédelem érdekel, amennyiben az azt ellátó állami és más szakigazgatási tevékenység kiegészítésére jogszabályi előírások alapján, vagy előírások nélkül is a főváros a különleges szociális érdekekre való tekintettel maga tart fenn intézményeket.

A gyermek nevelése és gondozása természetesen a szülő, a család kötelessége, azonban ennek a kötelességének a család nem minden esetben tud eleget tenni. Ilyen esetekben kell a szociális gondozás keretében gondoskodni a gyermek értelmi és testi fejlesztéséről, a családi nevelés és gondozás pótlásáról. Erre szolgálnak az óvodák, gyermekotthonok, napközi otthonok, kiegészítve a gyermekétkeztetéssel, gyermekfelruházással, az árvaházak és nevelőotthonok.

Az óvoda célját az 1891: XV. te. 1. §-a aképpen határozza meg, hogy a 3-6 éves korú gyermekeket szülőik távollétében az őket érhető veszélyek ellen védik, ápolják, gondozzák, rendre, tisztaságra szoktatják, iparkodnak ügyességüknek, értelmüknek, kedélyüknek korukhoz mért fejlesztésével testi és szellemi fejlődésüket elősegíteni. Tanításnak azonban az óvodában helye nincsen.

A főváros 87 óvodája közül 50-et a szükségnek megfelelően fokozatosan gyermekotthonná alakított át, a többiben pedig az óvodai foglalkozást napközi gondozással egészítette ki.

A gyermekotthonok összes férőhelye ezidőszerint – könnyebb megjegyezhetőség érdekében kerek számot mondok – 4.200 (a gondozott óvodás gyermekek száma pedig 3.800). A gyermekek a gyermekotthonokban reggelit, tizórait, ebédet és uzsonnát kapnak.

Azokban az óvodákban, amelyekben még nincs gyermekotthoni gondozás, a gyermekek foglalkoztatása délelőtt 9-től 11 óráig és délután 2-től 4 óráig tart. Minthogy azonban a munkában lévő anyák gyermekei 11 órától 2 óráig gondozás nélkül marad-

nának, a főváros ezekben az óvodákban 11 órától 2 óráig napközi gondozást vezetett be a gyermekeknek ebédet is ad.

A gyermekek napközi gondozását a 72.078/1916. B. M. sz. rendelet rendszeresítette, azzal a céllal, hogy a háborúba bevonult katonák munkáját pótló anyák gyermekeinek felügyeletéről és gondozásáról gondoskodás történjék. A rendeletben megjelölt ok megszűnt, de az anyák keresete utaltságában új ok keletkezett, amely az intézménynek nemcsak fenntartását, hanem fokozott kiépítését teszi szükségessé. – Az iskolákkal kapcsolatos napközi otthonok reggel 8 órától délután 5 óráig két csoportban foglalkoztatják a gyermekeket, közben ebédet nyújtanak részükre. Hogy az óvodai és iskolai ebédeltetés méreteiről képet adjak, közölnöm kell, hogy annak keretében az 1938. év folyamán közel 6 millió adag ebéd került kiosztásra.

A gyermekek védelmét a főváros gondozásán felül jelentős anyagi támogatással is szolgálja. Az ebédeltetés mellett reggeli tejosztást és tízórai osztást, gyermekfelruházást és gyermekcipő javítást is rendszeresített.

A székesfőváros iskolai gyermekvédelmét két párhuzamos, egymással szoros kapcsolatban működő intézmény: az iskolaorvosi és az iskolanővér! intézmény látja el. Mindkét intézmény működése kiterjed a székesfőváros által fenntartott kiseddóvókra, elemi, polgári és középiskolákra, különböző szakiskolákra és tanfolyamokra. Az iskolaorvosi intézmény a tisztifőorvos irányítása alatt áll és ugyancsak a tisztifőorvos irányítása mellett, az iskolaorvosokhoz beosztva, gondozónővérek látják el az intézmény adminisztratív munkáját és az egészségügyi tanulmányi és nevelésügyi szempontból szükséges látogatásokat.

Az iskolanővérek végzik az iskolai gyermekvédelem munkájának szociális, karitatív és erkölcsvédelmi részét. Az iskolanővéri intézmény összekötő kapocs a gyermekvédelem hatósági és társadalmi szervei, valamint az iskolás gyermekek, a szülői ház és az iskola között. Az iskolanővérek száma ezidőszereint a vezetővel együtt 33.

Az árvák eltartására árvaházak állanak rendelkezésre. A főváros 5 árvaházában kerek számban 600 gyermek nevelődik és különböző társadalmi intézményekben még 100 árva tartásának költségeit viseli a főváros. Azok a gyermekek pedig, akiknek szülői a gondozásban valamilyen oknál fogva átmenetileg akadályozva vannak, átmeneti otthonban nyernek elhelyezést.

A gyermekeknek értelmi és egészségügyi fejlődéséhez játékokra van szükségük. Ezt az érdeket a főváros figyelembe vette és a város különböző helyein játszótereket létesített.

Különösen a nagyvárosi gyermeknél igen fontos levegőváltás biztosítására üdülő- és nyaralótelepeket rendezett be és amellet szünidei nyaraltatás útján is igyekszik megadni a gyermekeknek mindazt, ami egészséges fejlődésükhöz elengedhetetlenül szükséges. Az elmúlt évben 13.000 gyermek részesült üdültetésben.

Mint ahogy valamennyi rászoruló gyermek nyaraltatására nem volt lehetőség, a főváros az itthon maradottak részére kirándulóházakat létesített, ahová a nyári napközi otthonba járó gyermekeket felügyelőik egésznapos kirándulásokra viszik. A kirándulásokon a gyermekek ebédet és uzsonnát kapnak.

Ennél a kérdésnél külön is kiemelem a fővárosnak egyik igen kedves intézményét, a Mahunka-gyermeküdülőt, amely az óvodás korú gyermekek évközi üdültetésére szolgál. Az intézmény 50 férőhelyes.

A népiskolából kikerülő ifjúság szociális gondozását szolgáló szervezet, sajnos, még kezdeti korát éli. Az első komoly lépés ebben az irányban az alapítványi fiúotthon, amely most van szervezés alatt és amely az elhagyott és züllés veszélyének kitett gyermekek gondozását és ipari pályára való kiképzését lesz hivatott ellátni. A tervek szerint a növendékek 14 éves korukban kerülnek az intézetbe és addig maradnak ott, amíg ipari, vagy kereskedelmi pályára teljes kiképzést és elhelyezést is nyernek. Ez az első ilyen célú intézmény 60 férőhellyel fog rendelkezni, azonban vele kapcsolatban lesz egy fiúotthon, amely a 3-14 éves korú gyermekek átmeneti otthonául fog szolgálni. Egyébként ma még e csoport védelmének és gondozásának gerincét a tanoncok étkeztetése, felruházása, tanszer-, könyv- és pénzsegélyezés, az iskolán kívüli népművelő bizottság tanoncvédelmi munkája és a tanoncüdültetés alkotják. Tanoncotthona a fővárosnak ezidőszerint még csak 3 van, azonban kezdeményezésére és támogatásával társadalmi úton egyre több és több tanoncotthon jön létre, úgy, hogy a tanoncok számára már ma is mintegy 800 férőhellyel több mint 20 otthon áll fenn.

Végül megemlítem a settlementek keretében folyó ifjúságvédelmet, a settlementekben alakított ifjúgárdák és leány körök munkáját. Ezekben a körökben történik az ifjúság oktatása, a foglalkoztató műhelyekben és munkaiskolákban a szabadidőnek munkával való kitöltése, az ifjúságnak munkára való nevelése.

Abból, hogy az ifjúságvédelmet hiányosnak mondtam, és hogy az ágazattal röviden végeztem, nem szabad arra következtetni, hogy az ifjúságvédelem terén más, mint amit elmondtam, nem történt. Az ifjúságvédelemnek ugyanis ez alkalommal csupán azzal a részével foglalkozhattam, amely kifejezetten a szociális igazgatás körébe tartozik. Ezen felül pedig jelentős és szép intézmények vannak, amelyek az egyes szakigazgatások keretében töltik be nagy jelentőségű szociális hivatásukat és amelyek az említett szakigazgatási ágazatok keretében minden bizonnyal ismertetésre kerülnek. Utalok itt a leventeintézményre, és az annak keretében működő szociális intézményekre, a cserkészetre, a hadiárvak védelmére» stb.

A felnőttek gondozásában a főhelyet az inségenyhítés, az Ínségesek gondozása foglalja el, ezért vele behatóbban kívánok foglalkozni. Hogy az inségenyhítés szerepét megérthessük, ismernünk kell azokat az okokat, amelyek az Ínséget felidéznek. Ismernünk kell az okokat azért is, hogy a bajok orvoslására megfelelő gyógyszert, helyes eszközt alkalmazhassunk.

Az elmúlt idők tapasztalatai alapján az inség okait két főcsoportba oszthatjuk. Ezek: 1. az elemi csapások (árvíz, tűzvész stb.), 2. gazdasági okok (tőkepusztulás, gazdasági pangás, munkanélküliség stb.).

A mai inségprobléma kezdeti oka gazdasági volt, a harmincas évek elején fel lépett nagyarányú munkanélküliség. Az orvoslás gyógyszerének tehát a munkanélküliség megszüntetésének kellett volna lennie. A főváros a diagnózist már a probléma jelentkezésekor felismerte és nagyarányú közmunkák megindításával igyekezett azt orvosolni. Számottevő eredményt azonban az arányokra való tekintettel elérni nem tudott. Olyan eszközöket kellett igénybe vennie, amelyeknek hatása alatt a probléma egyes csoportokat illetően erkölcsi térre is átsiklott.

Az ellenszolgáltatás nélkül nyújtott segélyezés demoralizáló hatása az inségesek magatartásában, munkaképességük és erejük elvesztésében már korán jelentkezett. Ezért a főváros átmenetképpen a munkakészség igazolását jelölte meg az inségesek segélyezésének feltételéül. Ezt az intézkedést véglegesnek tekinteni nem lehetett, és csak

azért került alkalmazásra, mert nem álltak kellő mennyiségben rendelkezésre azok az eszközök, amelyekkel a végleges rendezést meg lehetett volna oldani. Az inség ugyanis olyan időben jelentkezett, amikor a gazdasági válság az egész társadalmat megrendítette, amikor nagyobb áldozatokat tőle kívánni sem lehetett.

A gazdasági viszonyok bizonyosfokú állandósulása mellett azonban már a végleges megoldásra is gondolni kellett. A munkakészség igazolásán alapuló segélyezési rendszer 1934-től kezdve az Ínségesek szelektálását, a munkakerülők kiválasztását már elvégezte s így egy olyan csoport maradt csak vissza, amellyel a szociális gondozás célja szempontjából kell foglalkozni.

A munkakészség igazolása ellenében való segélyezés rendszere a maga hivatását betöltötte, de nem biztosította a munkaerő és készség megőrzését és amellet a keretében végzett munka sem bizonyult olyan értéknek, amely a befektetéssel csak arányban is állott volna. Egy hatalmas csoportot pedig azáltal, hogy a munkakészség igazolásának kötelezettsége csupán a 18-55 éves korú férfiakra terjedt ki, – teljesen kikapcsolt, lemondva arról az értékről, amit azok munkaerejükkel és készségükkel a társadalom számára jelenthettek.

A teljes védelmet kívánja biztosítani az elmúlt nyáron életbelépett az az új rendszer, amely az inségeseket a bennük a társadalom számára mutatkozó érték szempontjából két csoportra osztja. Az egyik a teljesértékű munkára képes munkanélküliek, a másik pedig a csökkent munkaképességűek csoportja. Az első csoportra vonatkozóan a cél a még meglévő munkaerő és munkakészség átmentése, a másodikra vonatkozóan pedig fokozatos munkára neveléssel a munkakészség megteremtése és fejlesztése, az emberi önbizalom felkeltése. A rendszer alapja az első csoportot illetően a munkával való segítés, a másodikat pedig a munkaképességhez mért munka ellenében való segélyezés.

A rendszernek természetesen anyagi korlátokat szab a szociális teherviselőképesség. Az anyagi kereteket figyelembe kellett, hogy vegye a rendszer is s így a főváros munkaképes inségesei számára csak olyan mértékű munkát nyújthat, amelynek ellenértéke a gazdasági lehetőségek szerint egy egyénre juthat. Ezen a korlátozáson kívül azonban határt szab az a megfontolás is, hogy a főváros nem vállalhatja magára az egyesek munkával való állandó ellátását. A munkának tehát, amelynek háttérében a készség és munkaerő védelmének szempontjai állanak, olyannak kell lennie, hogy az egyént a munkapiac állandó keresésére utalja és ne engedje, hogy a munkakeresés feladatát az egyén végleg a közre hájítsa. Figyelemmel kellett lenni a munkapiacra, különösen a munkapiacon előforduló idénymunkákra és ügyelni, hogy az inségeseknek az elhelyezkedésre való lehetősége minden időben biztosítva legyen. Ezeknek a szempontoknak kellett jelentkezni a munka gyakoriságának és árának megszabásánál.

Az elvben felépített rendszer a gyakorlatban akképen nyert megvalósítást, hogy minden teljesértékű munkára képes munkanélküli inséges havonta 8 órai munkaidő mellett 12 munkanapon át dolgozik és munkájáért – 34 filléres órabérrel – rendes díjazást kap. A segélyezésnek ez a mérve az a maximum, amit rendes körülmények között egy magános Ínséges segélyképen a fővárostól kaphat. Abban az esetben azonban, ha az inségesnek családja van, a 12 napra járó munkabéren felül családtagonként mintegy 6 pengő értékű kiegészítő segélyt is kaphat. A rendszer lehetőséget ad a gondozási szempontok érvényesítésére is, amennyiben ha fennforog az a veszély, hogy az inséges keresetét nem megfelelő beosztással, vagy nem az elsőrendű szükségleteinek kielégítésére használná, – a bért természetbeniekben lehet kiadni.

Az ebben a keretben végzett úgynevezett szükségmunkák komoly, teljes munkaerőt kívánó munkák, szemben az inségmunkákkal, amelyeket csökkentett munkaidő mellett a csökkent munkaképességűek végeznek.

A másik csoport – amint jeleztem – a csökkent munkaképességűek csoportja. Ez a csoport az, amelybe azok tartoznak, akikkel szemben a hatóságnak nemcsak türelmet igénylő gondozást, hanem szigort is kell alkalmazni. Ez a csoport az, amely leginkább hatása alá került a demoralizáló segélyezésnek. A megfigyelések szerint ez a csoport süllyedt a legmélyebbre, és erkölcsi és fizikai életszínvonalát igen rugalmasan a munka nélkül szerzett támogatás mértékéhez szabja. Ezért ennek a csoportnak rendszeresen beállított segélyezése, – miután a paraziták kitenyésztését szolgálja, – a társadalom érdeke ellen van.

Ezt a tömeget elsősorban erkölcsi neveléssel, szeretetteljes gondozással kell felemelni, de ha azzal nem lehet, hatósági szigorral az esetleges tragédiák megelőzését szolgáló fokozott szakszerű gondozó ellenőrzés mellett a segélyek szűkreszabásával, vagy esetleges megvonásával kell talpraállásra kényszeríteni. A csökkent munkaképességű inségesek a segélyt munka ellenében kapják, amikor is a kapott segélyek ellenében azok értékével egyenlő mértékben tartoznak munkát szolgáltatni. A csökkent munkaképességűek 6 órai munkaidővel számított egy napi munkája számítási kulcs gyanánt 2.– pengőben állapított meg. A munkáltatás célja itt nem csupán értéktermelés, a költségeknek produktumban való visszatérítése, hanem inkább a munkaerő és a munkakészség megteremtése és fokozása.

A felnőttek megsegítésére a következő eszközök szolgálnak:

pénzsegély, tejszegély, ebédsegély, élelmiszercsomagok, élelmiszeraltványok, ingyenkenyér, leves, ruha- és cipősegély, tüzelőszer-segély, lakbérsegély, szegény betegek ingyenes orvosi kezelése, ingyen gyógyszerek és gyógyászati segédeszközök kiutalása, gyógyfürdő ingyenes használata, hajléktalan menedékhelyek fenntartása, szükséglakások. Vannak még intézmények, amelyek a lakosság szociális védelmét és gondozását szolgálják, amelyeknek ismertetésével a továbbiakban külön kívánok foglalkozni.

Külön említem meg a szellemi szükségmunka-akciót, amelynek keretében az értelmiségi inségesek részére nyújt a főváros támogatást oly módon, hogy őket, szociális munkakörbe beosztva, munkájuk ellenében segélyezi. A foglalkoztatott szellemi szükségmunkások átlagszáma 900 körül van. Egyedülállóak 60 pengőt, a családfenntartók pedig az általuk eltartott feleség, felmenő ágbeli családtagok, valamint a 20 éven aluli gyermekek után az első személynél 10 pengővel, minden további személy után pedig 5-5 pengővel nagyobb segélyt kapnak.

A szellemi szükségmunkások végzik a közsegélykérők viszonyainak vizsgálatát és ellenőrzését, a segélyezést közvetlenül ellátó kerületi népjóléti osztályokban a szegények és inségesek nyilvántartásával kapcsolatos kezelési munkákat és végzik a munkaképtelen szegények ellátására szervezett alamizna megajánlási akció keretében a megajánlások gyűjtését és a megajánlott adományok beszedését.

Részletesebben kívánok foglalkozni a hajléktalanok ügyével is. – Az igazgatás keretében a hajléktalanok elhelyezésére menedékhelyek és szükséglakások szolgálnak. Menedékhelyeken a családi kereteken kívül élő magános hajléktalanok, szükséglakásban pedig a hajléktalan családok, elsősorban a nagy létszámú családok nyernek elhelyezést.

A hajléktalanok menedékhelyein a hajléktalanok nemcsak menedéket, szállást, hanem ellátást is kapnak. A munkaképtelenek ingyenesen, a munkaképesek azonban

egy havi ellátásukért havonta 10 napon át napi 6 órai munkát kötelesek végezni. A menedékhelyre való beutalást, valamint a főváros területén tartózkodó összes hajléktalanok segélyezését, erkölcsi gondozását és nyilvántartását az e célra létesített központi iroda látja el.

A szükséglakásügyet a múltban az általános segélyezéstől teljesen elkülönítve kezelte, a főváros és a szükséglakások használatáért használati díjat szedett. Minthogy azonban az esetben, ha a használati díjat nem fizették, semmiféle szankció nem volt, a szükséglakások a lakbórmorálra olyan káros hatást gyakoroltak, amely hatás a jövőt illetően beláthatatlan következménnyel fenyegetett.

A kilakoltatás ténye nem jelentett hátrányt, hanem miután a szükséglakás használatáért is csak elvétve fizettek, az ingyen lakás révén inkább jelentős előnyt. Ezért a kereslet annyira megnövekedett, hogy bár a főváros egymásután létesítette szükséglakásait, – a mutatkozó hiány mind nagyobb és nagyobb lett.

Ezért a főváros a szegénygondozó és inségenyhítő tevékenységnek az elmúlt nyáron történt átszervezésével kapcsolatban a szükséglakással való segélyezést is bekapcsolta az általános segélyezés keretébe és arra vonatkozóan is érvényesítette a munkabeli ellenszolgáltatás elvét.

A munkaszolgáltatás idejének megállapításánál a lakásszükséglet legolcsóbb kielégítése szolgál alapul. A lakásszükséglet legolcsóbb kielégítése – Budapesten ágybérletet nézve – havi 12 pengő. Ennek megfelelően a szükséglakás használati értéke is 12 pengőben állapított meg. Ezért az inséges szükséglakó havonta napi 2 pengőre értékelt 6 napi munkát, úgynevezett inségmunkát tartozik végezni. Abban az esetben azonban, ha olyan foglalkozása van, amely mellett a szükséglakással való segélyezés még indokolt, de általa a munkaszolgáltatás lerovásában az inséges akadályozva van, lehetőséget adott a főváros arra, hogy az inséges a munkaszolgáltatást havi 6 pengős térítéssel megváltsa. Ebből kifolyólag szükséglakásban ellenszolgáltatás nélkül csupán a munkaképtelen szegények lakhatnak, viszont a lakás használati értéke a munkaképteleneknek általában adott lakbérsegélyek visszatartása révén megtérül. A munkaszolgáltatás megváltási összege látszólag igen kicsi, de a megállapításnál az a szempont szolgált irányul, hogy ha az inséges dolgozik, – vagy annyit keres, hogy a szükséglakásra nem szorul rá, s akkor onnan el is távolítják, vagy pedig kevesebbet keres, s akkor nem lehet olyan összeget megállapítani megváltási összegül, amit megfizetni ne tudna, vagy egyéb elsőrendű életszükségletek kielégítésének rovására tudna csak megfizetni.

A székesfőváros szükséglakásainak száma, – ismét kerek számot mondok, – 7.000 és a lakásokban összesen – kerek számban – 31.000 lélek lakik.

A főváros közönségének szociális gondozása keretében kell beszélni a lakáspolitikáról is, amely szociális jelentőségét egyrészt munkaalkalmak teremtése, másrészt megfelelő és olcsó lakások termelése révén kapja meg. A főváros állandóan napirenden tartja a kislakásépítés kérdését és kislakásépítési programja megvalósításra készen áll. E program harmas feladat megvalósítását tűzte ki célul: 1. a hajléktalanok elhelyezésének biztosítását, 2. a magánépítkezés előmozdítását és fokozását és 3. olcsóbéru fővárosi kislakások építését.

Még a világháború előtti nagyarányú lakáspolitikai programja keretében építette a főváros a VI. kerületi Népszállót, a tömegszállásra járó csekély keresetű munkások jobb elhelyezésének biztosítása érdekében. A szállóval a főváros a munkásság kultúrájára

nak emelését is szolgálni kívánta és ezért úgy szereltette fel azt, hogy rendeltetésének minden tekintetben megfelelhessen. Társalgót, olvasótermet, kölcsönkönyvtárat rendezett be s ezenkívül fürdő és fertőtlenítő helyiség áll a lakók rendelkezésére. A lakók elhelyezése éppen az elérendő cél érdekében nem közös helyiségekben történik, hanem minden személy külön hálófülkét kap. A szállónak 438 ilyen hálófülkéje van.

Az inséges idők lakáspolitikája keretében létesítette a főváros a Városszéli Telep-et, ahol minden lakáshoz egy gazdasági épület és körülbelül 300 négyszögöl kiterjedésű terület tartozik, amelyen a telepes család megfelelő szakirányítás mellett kertgazdálkodást köteles folytatni. A telepítésnek az a célja, hogy a szegényebb néprétegekhez tartozó, főként sokgyermekes családokat egészséges és olcsó otthonhoz juttassa, létfenntartásukat megkönnyítse és őket gazdaságilag megerősítse.

A telepen ikerházas rendszerben épült fel 102 ikerház, 204 szoba-konyhás lakással. A telepen kerek számban véve mintegy 1.000 lélek lakik s ez a nagy létszám, valamint a telepnek a város belterületétől való nagy távolsága tette szükségessé azt, hogy lehetőség adassék a teleplakóknak arra, hogy a legfontosabb szükségleti tárgyakat a telepen szerezhessék be, kulturális szükségleteiket ott elégíthessék ki, amellet gyermekeik elemi iskoláztatása és valamennyiök egészségügyi gondozása helyben legyen biztosítva. Ezért a főváros a telepen iskola, kultúrház, orvosi rendelő és üzletház céljára külön-külön épületeket emelt, később pedig a távolságra való tekintettel a MÁV-val történt megállapodás alapján a főváros költségére a telep mellett húzódó budapest-miskolci vasútvonalra megállóhely létesült.

A szegénysorsú lakosság részére, szabadidejének konyhakerti gazdálkodással való hasznosítása érdekében családi kertbérletek létesültek. Erre a célra 22.600 négyszögölnyi terület áll rendelkezésre 180 család között felosztva.

A főváros lakosságának szociális érdeke tette indokolttá a fővárosi népfürdők és Dunafürdők létesítését is, amelyeket részben ingyenesen, részben önköltségi áron bocsát a főváros rendelkezésre. Két napfürdő, két Dunafürdő, két ingyeneszoda néven ismert ingyenes Dunafürdő és egy strandfürdő áll az arra rászorulóknak rendelkezésére.

A fürdőügy után emlitem meg – habár rendszer szerint talán nem így következnek, – de az életben sajnos, annál inkább – a dunai életmentést, amit a főváros a m. kir. rendőrséggel karöltve tart fenn. A mentőállomások és motorcsónakok a főváros tulajdonát képezik és a fenntartás költségeihez is jelentős mértékben hozzájárul, a mentőszolgálatot azonban a rendőrség látja el.

Mint különleges szociális intézményt emlitem meg a Városházi Diétás Éttermet, amelynek az a rendeltetése, hogy azok részére, akik anyagi helyzetük miatt szanatóriumban, vagy kórházban nem gyógykezeltethetik magukat, vagy akik az orvos által előírt diétát otthon elkészíteni nem tudják, diétás étkezést biztosítson. Az ebédek ára körülbelül a kisvendéglői ebédek árával van egy szinten.

A Városházi Diétás Étterem jelentősége azáltal, hogy az csak kisebb körnek, a társadalomnak csupán a középrétegeinek sorsát szolgálja, ezidőszent még annak ellenére is, hogy a magánvállalkozásnak ilyen feltételek (orvosi irányítás, diétásnövéri ellenőrzés, ár) mellett működő üzeme nincs, – csökkent, a főváros azonban az étteremmel kapcsolatos fiókintézmények kiépítésével, a szegényebb helyzetűekre és elsősorban a munkásokra való kiterjesztésével már a közeljövőben nagyjelentőségű áldásos szerepet az kívánja az intézményt juttatni.

A gondozási ágazatok ismertetésének a végére hagytam a munkaképtelen sze-

gények gondozását, holott ez az ágazat volt az első, amely mellett a többi az idők folyamán a szükség parancsszavára fokozatosan épült ki.

Pest-Budán az intézményesnek mondható szociális gondozás első nyomaira a XVIII. század elején találunk. Ez az intézmény félig kórház, félig szegényház volt, menedékhelye a szegényeknek, a magukkal tehetetlen koldusoknak. A XIX. század elején azonban a két ágazatot már elkülönítve látjuk. A szociális gondozás alapjait a Pesti és Budai Asszonyok Jóltevő Egyesületei fektették le, amely egyesületek az 1816/17. évi inséges esztendőben beállott nyomor enyhítésére alakultak meg. Az egyesületek intézkedéseiben még megtaláljuk azokat az elemeket, amelyek a mai szegényügyi eljárásnak is igen fontos tényezői. Az egyesületek célkitűzéseiben megtaláljuk a megelőzés gondolatát is és azt a gondosságot, amellyel a tényleges támogatásra szorultságot nyomozás útján igyekeztek megállapítani.

A hatóság tulajdonképpen csak az 1800-as évek közepén kapcsolódott be a szegények gondozásába, de abban a népesség szaporodásával kapcsolatban jelentkező szükség nyomására azután rohamosan vezető helyet kapott. A községi törvény már körülhatárolt feladatot hártott a közületekre, kimondván, hogy az illetőségi község szegényei eltartására köteles. Ez a törvény lett az alapja annak a nagyarányú szociális tevékenységnek, amelyet a közületek fokozatosan kiépíteni voltak kénytelenek.

A szegényellátási kötelezettség kérdésében a 6.000/1931. M. E. sz. rendelet fordulópontot jelentett. Ez a rendelet elejtette a szegényügyi illetőséget és a szegények ellátási költségeinek viselését – német mintára – a lakóhely kötelességévé tette. E rendelet alapján keletkezett jogvitákból kialakult joggyakorlat fogalmi meghatározásokat is hozott, amennyiben a szegénység fogalmát az inséges fogalmától elválasztja és kihangsúlyozza, hogy a lakóhely csak a munkaképtelen szegények tartási költségeinek viselésére köteles, miután csupán ezek a költségek terhelik a község háztartását, míg az inségesek támogatására a céladó jellegű inségjárulék szolgál.

Ismét újabb fordulatot hozott a kérdésben a 172.000/1936. B. M. sz. rendelet, amely a koldulást eltiltva, a munkaképtelen szegények teljes eltartását tette a helyi hatóságok kötelességévé, megengedve azt, hogy az a város vagy község, amely e kötelezettségének háztartása keretében eleget tenni nem tud, a közönség áldozatkészségét is igénybeveheti.

A főváros kénytelen volt élni ezzel az engedéllyel és az úgynevezett „egri norma” szerint megszervezte alamizsnamegajánlási akcióját, amely akció az elmúlt években valamivel több, mint 1-1 millió bevételt eredményezett. Ez a hozzájárulás nagymértékben előbbre vitte a szociális gondolat érvényesülését és a mellett résztvett biztosítva a közönségnek, a figyelmet a szociális kérdések felé irányította.

A főváros a munkaképtelen szegények gondozását részben intézetekben, részben a nyílt gondozás keretében látja el. Ebben a tekintetben is újítást hozott a fentiekben már említett új segélyezési rendszer. A többi gondozási kategóriától teljesen elkülönítette és a munkaképtelen szegény fogalmát részben a korábbi jogszabályok, részben a kialakult gyakorlat szerint meghatározta. E szerint szegénynek azok tekintendők, akik a létfenntartásukhoz szükséges eszközöket munkaképtelenségük következtében megszerezni nem tudják, vagyonuk, vagy jövedelmük nincs, eltartásra köteles és képes hozzátartozóik nincsenek s e miatt a hatóság támogatására szorulnak. Gondozási módokat megjelöli a szeretetotthoni ápolást, a kisszeretotthoni gondozást, a családi gondozást és a nyílt segélyezést.

A szociális igazságosság fokozottabb érvényesítése érdekében szeretetotthoni ápolásban csak azok a szegények részesíthetők, akiknek kifejezetten intézeti ápolásra való ráutaltsága hatósági orvosi igazolást nyert. Ez az ellátási mód a legdrágább s miután mindenkit szeretetotthonban elhelyezni nem lehet, indokolatlan volna, hogy ugyanolyan minősítés mellett egyesek mindenre kiterjedő ellátást élvezzenek akkor, amikor mások csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudják tengődésüket biztosítani.

A székesfővárosnak három szeretetotthona van 9 fiókintézettel. Az összes férőhelyek száma – kerekszámban véve – 3.300, ebből mintegy 1.100 kórházi hely.

Fővárosi specialitás a kisszeretotthoni intézmény. A fővárosban 78 kisszeretotthon van, mintegy 800 férőhellyel, amelyeket a főváros a különböző egyházi és társadalmi karitász szervezetekkel karöltve tart fenn. Ezek az intézmények azok számára szolgálnak, akik még nem olyan törődöttek vagy betegek, hogy ne tudnák önmagukat kiszolgálni, továbbá akik valamilyen oknál fogva (tanultság, a régebben betöltött társadalmi állás, stb.) különleges elbánást igényelnek, valamint azok, akik az átlagnál magasabb életkoruk, vagy kiállott betegségük miatt előreláthatóan rövidesen szeretetotthoni ápolásra lesznek utalva.

A szegények családi gondozása részben Budapesten, részben vidéken történik. A főváros gondozási díj címén annyit fizet a gondozóknak, amibe a szegények gondozása a nyílt segélyezés keretében kerülne.

A vidéki családi gondozást a főváros a Szent Ferenc-rendi Szegénygondozó Nővérek közreműködésével intézményesítette. A csoportosan kihelyezett szegények gondozását az említett gondozónővérek látják el és ők ellenőrzik azt, hogy az ellátásra vállalkozó családok vállalt kötelezettségüknek minden tekintetben eleget tesznek-e.

A munkaképtelen szegényeknek a nyílt segélyezés keretében való támogatását és ellátását a főváros fokozatosan csak a legindokoltabb esetre kívánja korlátozni, mert a tapasztalatok azt mutatják, hogy az ellátásnak ez a módja ad leginkább lehetőséget a szegényeknek a koldulásra.

A munkaképtelen szegények gondozása az eljáró tisztviselő számára nem könnyű feladat. Számptalan esetben kell megtagadnia érzéseit a társadalmi érdekekért. A munkaképtelen szegényeket illetően ugyanis a szánalmat érző irgalmas felebaráti szeretet a tehetetlen embertárs szenvedését nem tűri és az érzelmeihez képest kíván segíteni. Ez az érzés és vágy, amely az érdekekre való tekintet nélkül keres kielégülést, az egyéné és nem lehet a közösségi érdekeket védő közhatóságé. Ugyanakkor, amikor az egyén a munkaképtelen szegény részére a legjobb ellátást adná, a társadalom érdeke azt kívánja, hogy a nyújtott ellátás a jövő generáció számára hívó példa gyanánt ne szolgáljon. Az utód ne azt lássa, hogy az, aki öregségéről nem gondoskodott, – mégis jól, sőt talán jobban él, mint az, aki véres verejtékkel keresi kenyerét, – hanem azt, hogy annak, aki nem gondoskodik magáról, jövője szenvedést ígér.

Az elmondottakból megállapíthatjuk, hogy a székesfőváros a társadalomnak különös helyzetben lévő és támogatásra szoruló csoportjai részére – a csecsemővédelemtől a munkaképtelen szegények gondozásáig, – kiépítette szociális gondozórendszerét. A segélyeszközök egész sora szolgálja a gondozás célszerűségét, gazdaságosabbá tételét, az egyéni támogatás lehetőségeit.

Ha a szociális gondozás feladata tisztán az egyének anyagi védelme volna, elmondhatnánk, hogy elérte fejlődésének legfelsőbb fokát. A szociális gondozás azonban nem

állhat meg az egyének öncélú védelménél, hanem – amint bevezetőmben mondtam, - be kell folynia a társadalom érvényesülését szolgáló tágabb értelmű szociálpolitika irányvonalába. Tehát nem elég, ha csupán az egyének pusztá létét biztosítja, hanem kell, hogy az egyén közösségi létét is megteremtse.

Minél hamarabb felszabadul a közület az alól a súly alól, amit a háborús éveket követő inség jelentett, – annál inkább afelé az új elgondolású szociális munka felé fordul, amelynek elve, hogy az anyagi eszközökön felül a munkának egyesítenie kell mindazokat a kulturális és szociális nevelőtényezőket is, amelyekkel az egyén közösségi léte megerősíthető..

Az új gondozási munka alapja az 1800-as évek végén Angliából kiindult settlement gondolatában található meg, amelynek az a lényege, hogy a magasabb kulturális és szociális színvonalon élő emberek a szegényebb népcsoportok közé telepedve, minden vonalon igyekeznek őket emberi élethez juttatni.

A settlement-gondolat a fővárosban nem új keletű. A székesfőváros tanácsa 1910-ben ilyen irányú munka céljára építette a Népházat, amelyet az V. ker. Általános Közjótékonsági Egyesület kezelésébe adott. Ebben az intézményben valójában megtestesülnek az akkori évek settlement-szerű gondozásának módszerei és szempontjai. Felkarolta a társadalmi élet egész vonalára kiterjedő védelem gondolatát, a társadalom bekapcsolását és a gondozandó réteggel való közelség elvét, tehát mindazokat a szempontokat, amelyek a settlement-szerű gondozást a jövő számára is kívánatosá teszik.

A Népház épületében az V. ker. Általános Közjótékonsági Egyesület fürdőberendezéssel felszerelt éjjeli szállót, népkonyhát, bölcsődét és munkaiskolát tart fenn, ezenkívül zenekara, énekkara és cserkészcsapata van. A főváros a Népház épületének fenntartási költségeit teljes mértékben viseli és hozzájárul az Egyesületnek a szociális munkával kapcsolatos kiadásaihoz.

A háború utáni években több egyesület kezdeményezett hasonló szociális munkát, míg a közelmúlt évek óta maga a főváros is hozzájárult egy settlement fenntartásához, majd maga is szervezett egy telepet a X. kerületi Ceglédi-úti szükséglakástelepen.

Az említett telepek, de főleg a főváros saját telepének munkája már elegendő tapasztalatot szolgáltatott arra, hogy milyen módon lehet a hatósági gondozásba bevonni a settlement-szerűség gondolatát. Hogy ennek ellenére még nem tudott az új gondozási mód kellő formában jelentkezni a főváros szociális rendszerében, annak nem kis mértékben volt oka az, hogy hiányzott egy olyan intézmény, amely a telepek eredményeit felhasználhatja, amelyen keresztül átszivődjék a szociális munkába a settlement-gondolat és végül amely intézmény szakszerű kezdeményezője és irányítója a társadalom ilyen irányú szétszórtan jelentkező munkájának.

Az előbb említett Népház voltaképpen erre a célra épült, azonban egyesületi kezelésben célját betölteni nem tudta. Ezért a főváros törvényhatósági bizottságának közgyűlése az 1939. évi február hó 15-én elhatározta, hogy a Népház épületét az Egyesület használatából visszaveszi és központi szociális telep céljaira rendezi be.

A célkitűzés szerint az intézmény feladata lesz a környék settlement-szerű szociális gondozása, a székesfővárosban létesülő helyi szociális telepek központi irányítása, valamint úgy a székesfővárosi, mint a társadalmi egyesületek által felállított helyi szociális telepek eredményeinek felhasználása és azok munkájának egységesítése, a székesfőváros szociális munkásai számára a szociálpolitikával, mint tudománnyal, annak újabb fejlő-

désével és eredményeivel való megismerkedés lehetővé tétele, valamint ugyanezek számára olyan munkaközösségi keret biztosítása, ahol problémáikat és felmerült gondolataikat önképző munka keretében megvitathatják, a szociális kérdések iránt érdeklődő ifjúságnak a szociális munkába való bevonása és a szakmunkára való képzése, valamint azoknak az új szempontoknak és gondolatoknak gyakorlati megvalósítása, amelyek a szociális munkakörben felmerülnek s amelyek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a székesfőváros szociálpolitikai rendszerének fejlődése biztosított legyen.

A tervek szerint a Központi Szociális Telepen a következő intézmények nyerének elhelyezést:

1. Továbbra is fennmarad és kibővül a bölcsőde, az étkező, az éjjeli szállás és a munkaiskola. A szállásnak eddigi jellege annyiban változik meg, hogy a hálótermekből úgy a férfi-, mint a női osztályon bizonyos részt azoknak a fiataloké tartanak fenn, akik a különböző éjjeli menedékhelyeken az idősebbek társaságában a züllés veszélyének fokozottan ki vannak téve.

Fenn kívánja tartani a főváros és kibővíteni igyekszik a népszállással kapcsolatos fürdőt.

2. Új intézményként létesülnek: *a)* néphivatal (általános tanácsadás és szükség esetén eljárás az oda fordulóknak ügyében);

b) munkásifjúgárda (a környékbeli munkásifjak szervezete megfelelő vezetés alatt, kulturális, szociális és állampolgársági nevelés);

c) leánykör (a környékbeli munkáslányok szervezete megfelelő irányítás mellett);

d) foglalkoztató műhely a megfelelő otthon és eszköz nélkül dolgozni nem tudó gondozottak számára, a saját használatukra szolgáló dolgok és cikkek előállítására és javítására, ahol az idők folyamán a gondozottak átképzésére is alkalom nyílhat;

e) a népművelési bizottsággal karöltve erőteljesen és széles körben szervezett kulturális szakosztály, önképzőkörökkel, olvasókörökkel, szórakozó délutánokkal a környékbeli munkáscsaládok számára;

f) a szociális munka elmélyítésére és a székesfőváros szociális munkásainak továbbképzésére, szakkönyvtár és olvasóterem. Kül- és belföldi szociálpolitikai művek és folyóiratok gyűjteménye. Ez az intézmény egyben arra is berendezkedik, hogy a szociálpolitika terén intézkedni hivatott szerveknek a szükséges külföldi példákat és a tárgyalt kérdésre vonatkozó irodalmi kivonatokat szolgáltatassa. A szociális munkások munkaközössége, ahol a szociális munkások vitaestéket, előadásokat, nyelvtanfolyamokat és megbeszéléseket tarthatnak és ennek munkájában résztvehetnek azok az önkéntes munkaerők is, akik a székesfőváros szociális munkája iránt érdeklődnek és abban részt óhajtanak venni.

g) a társadalmi és fővárosi szociális munka eredményeinek feldolgozására, valamint a helyi telepek szervezésére és a társadalmi egyesületek szociális munkájának organikus bekapcsolására központi settlement iroda, központi szegénynyilvántartó és munkáelosztó hivatal. Ez az utóbbi már meglévő hivatal, de célszerűnek látszik az intézmény keretében való elhelyezése, hogy az adatszolgáltatást nyújtó intézmények egy helyen legyenek. Szociográfiai szakosztály, amelynek feladata lesz a szociális statisztika adatainak kiegészítése egyes részfelvételekkel. A szociográfiai szakosztály lesz az az intézmény, amely idővel képet fog tudni adni a székesfőváros hatóságainak olyan társadalmi kérdésekről, amelyeket valamely intézkedésnél figyelembe kell venni.

Az önkéntes munkásoknak bizonyos részére állandóan szükség van, hogy az intézményben folyó munka elvégeztessék. Ezek számára az intézmény lakást és ellátást biztosít, ha annak ellenében az intézmény keretében dolgoznak. Nagyfotosságú szociális nevelő tényező lesz ez a fiatalok számára, akik a szociális élmény hatását magukkal viszik az életbe és későbbi elhelyezkedésükben terjeszthetik azt a szociális gondolatot, amelyet az intézményben gyakorlatilag munkálnak.

Ennek a folyó évi május hó 1-én megnyitandó új intézménynek bővebb ismertetését azért tartottam szükségesnek, mert ez lesz az országnak hatósági vezetés alatt álló első ilyen célú modern intézménye, amely hasonló kezdeményezésekhez mintául szolgálhat és meggyőződésem, hogy mintául is fog szolgálni. Szükségesnek tartottam azért is, mert azzal, hogy a főváros törvényhatósági bizottsága a settlement-szerű gondozásnak központi otthont adott, egyben állást foglalt a főváros szociális gondozásának jövő irányát illetően, mintegy felhatalmazást adva a settlement-szerű gondozás megvalósítására.

Mindezekről eltekintve, az intézmény alkalmasnak látszik arra, hogy hatóságok¹ különböző szociális ténykedése, valamint a társadalom hasonló célú munkája között az összhangot megteremtse, hogy a társadalom összes erőit összefogja a társadalom boldogulására.

Tudott dolog az, hogy a társadalom a szociális célok szolgálatában mindenkor óriási áldozatokat hozott, azonban ezek az áldozatok megfelelő célkitűzések és összmunkálkodás hiányában aránytalanul kis eredményt biztosítottak.

A társadalomnak a szociális munkában való részvétele aktív és passzív. Az aktív részvételnek általános megnyilatkozása a társadalmi egyesületek munkája, amely a hatóság ellenőrzése alatt áll. A munka szünetes és a legtöbb esetben helyesen felfogott cél nélkül folyik. A társadalmi egyesületek munkájában elveszett erkölcsi és anyagi erő kívánta a főváros megteremteni akkor, amikor munkájuk helyes irányba való beállítása érdekében pár évvel ezelőtt a Főméltóságú Asszony fővédnöksége alatt megalakította a Társadalmi Embervédelmi Bizottságot, amely az egyes munkaterületeken működő egyesületeket szakosztályokba kívánta egyesíteni. A bizottság hatásköre a koldulás eltiltásával kapcsolatban szervezett alamiznamegajánlási akcióban való részvételre is kiterjed, amennyiben a vonatkozó miniszteri rendeletben előírt központi bizottság munkakörét is magára vállalta. A bizottság a jövőt illető elképzelés szerint be fog kapcsolódni a Központi Szociális Telep működésébe és remélhető, hogy annak keretében az eddiginél eredményesebben fogja célját szolgálni.

A bevezetőmben a szociálpolitika fogalmát vázolván azt mondtam, hogy a szociálpolitika tudománya gyakorlati megnyilatkozásában az egész társadalomra kiterjedő védelmi tevékenység. Ebből nyilvánvalóan következik, hogy a szociálpolitikának a mindig mozgó és mindig újabb és újabb jelenségeket hozó életfolyamattal, a társadalmi étellel állandóan szoros és szerves kapcsolatban kell lennie és mindig rugalmasan kell reagálnia a felmerülő problémákra. Nem egyszer a társadalom egyensúlya és békéje függhet attól, hogy ezt a feladatot milyen erővel és milyen rugalmassággal tudja megoldani.

A társadalom fennmaradását és fejlődését munkálja viszont a jó szociálpolitika, amely épen nagy jelentőségű feladatára való tekintettel azoktól, akik abban résztvesznek, messze tekintő figyelmet és széleskörű ismereteket, szakértelmet követel.

A székesfőváros ezt kívánja biztosítani azzal, hogy igazgatása keretében a szociális

státus felállítását a legközelebb megvalósítandó programjába felvette. Azonban ez az intézkedés, a közigazgatásnak csak a kifejezetten szociálpolitikai ügykörében biztosíthatja a szaktudást és a helyes szociális szellemet, holott a köztisztviselőkre nemcsak ebben, hanem a közigazgatás minden ágazatában hárulnak olyan feladatok, amelyekben a szociális elem, s a társadalom érdekei szociális szellemet követelnek. Maga a tisztviselői magatartás is lehet a társadalmi nevelésnek, a közösségi érzés és tudat kidomborításának igen hasznos eszköze, de ugyanúgy eszköze lehet a meg nem értettségből táplálkozó széthúzásnak is.

Az élet mai dübörgő rohanása nem tűri azt, hogy a közigazgatás útját állja. Az életnek ez a mozgása tehát a közigazgatásban is új szellemet, új magatartást követel, követeli a merev formákhoz ragaszkodó bürokrata szellem megszüntetését, a köztisztviselő magatartásában pedig annak kifejezését, hogy ő a társadalmi közösség érdekeit képviseli, hogy az, aki hozzáfordul, érezze, hogy nem ellenféllel, hanem az egyénnek a közösségi életbe való kapcsolását munkáló, megértő embertársával áll szemben.

Ez az a szociális szellem, amelyet a közigazgatás minden vonalán érvényesíteni kell és ez az a magatartás, amely a társadalom belső egységének, egy erős nemzeti társadalom kialakulásának oly fontos tényezője. Ezt különösen ajánlom kedves hallgatóim figyelmébe, akik itt a jövő generációt képviselik, akik majdan mint vezetők fokozott felelősséggel lesznek hivatottak szolgálni a nemzeti társadalom jobb jövőjét.